

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتابخانه مرکزی دانشگاه امام صادق (ع)

شماره ثبت ۱۸۹
شماره ۲

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

دانشکده معارف اسلامی و حقوق ۳۰ / ۲ / ۱۳۸۱

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق (گرایش حقوق خصوصی)

حق العمل کاری در حقوق ایران با مطالعه تطبیقی در

حقوق فرانسه

موسی الرضاضائی شرف

استاد راهنما:

دکتر امیر حسین فخاری

تأبستان ۱۳۸۰

۴۱۳۰۲

مرکز اطلاعات مدرک علمی ایران
تماس: ۰۲۱-۸۸۸۸۸۸۸۸

روزنامه‌های آیت الله العظمی بروجردی

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

دانشکده معارف اسلامی و حقوق

۳۰ / ۳ / ۱۳۸۱

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق (گرایش حقوق خصوصی)

حق العمل کاری در حقوق ایران با مطالعه تطبیقی در

حقوق فرانسه

موسی الرضای رضائی شرف

استاد راهنما:

دکتر امیر حسین فخاری

استاد مشاور:

دکتر علی مصلحی عراقی

تابستان ۱۳۸۰

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه برداری،

ترجمه، اقتباس و... از این پایان نامه کارشناسی ارشد

برای دانشگاه امام صادق علیه السلام محفوظ است. نقل

مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

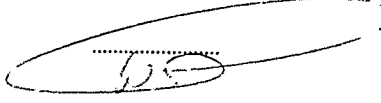

تأییدیه اعضای هیأت داوران حاضر در جلسه دفاع از رساله کارشناسی ارشد

اعضای هیأت داوران نسخه نهایی رساله آقای موسی الرضا رضائی شرف به شماره دانشجویی ۷۲۳۰۴۴۵۴۱

با عنوان :

" حق العمل کاری در حقوق ایران با مطالعه تطبیقی در حقوق فرانسه "

را از نظر شکل و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می کنند .

محل امضاء	رتبه علمی	نام و نام خانوادگی	اعضاء هیأت داوران
	دانشیار	دکتر امیر حسین فخاری	(۱) استاد راهنما :
	استادیار	دکتر علی مصلحی عراقی	(۲) استاد مشاور :
	دانشیار	دکتر حمید بهرامی احمدی	(۳) استاد داور :
		تحصیلات تکمیلی دانشکده : علی عباس حیاتی	(۴) نماینده شورای

مکیده

قراردادهای تجارتي، به قراردادهائی گفته می‌شود که بین تجار و بین شرکتهای تجارتي در امور مختلفه بازرگانی بسته می‌شود و مورد قبول آنها می‌باشد و حق العمل کاری یکی از انواع قراردادهای تجارتي است که یک نوع از مصادیق نمایندگی تجارتي، محسوب می‌شود. بنا بر این حق العمل کاری قراردادی است که به مقتضای آن شخصی به عنوان نماینده تحت نام خویش، اقدام به تصرفات قانونی به حساب موکل (آمر) خود می‌کند، و در مقابل خدماتی که ارائه می‌دهد از اصیل حق العمل دریافت می‌کند. قانون تجارتي ایران در ماده ۳۵۷ تعریفی از حق العمل کاری به عمل آورده و قانون تجارت فرانسه در ماده ۹۴ خود این کار را نموده است. بنا بر این قانون تجارت هیچ‌گونه شرطی برای مبادرت به حق العمل کاری در نظر نگرفته و هرکسی که اهلیت تاجر بودن را دارا باشد، می‌تواند به حق العمل کاری مبادرت ورزد. در قرارداد حق العمل کاری هر یک از آمر و حق العمل کار در مقابل یکدیگر، حقوق و تعهداتی دارند که طبق قرارداد باید رعایت کنند. و نیز در مقابل ثالث نیز از سلسله روابطی برخوردار هستند. حق العمل کاری مانند دیگر قراردادها از قواعد عمومی قراردادها استفاده می‌کنند و در انعقاد و انحلال تابع آن قراردادها هستند. حق العمل کاری نمی‌تواند از قالب وکالت به عنوان طرفی مناسب برای خود استفاده کند. در قرارداد حق العمل کاری، معاملات فضولی نیز قابل سرایت است و تنها مکانیسم، آمر است تا نیابت و نمایندگی او معلوم شود. و معامله با خود در حق العمل کاری با توجه به امنیت معاملات قابل مقرر است.

واژه‌های کلیدی :

حق العمل کاری، حق العمل کار، آمر، نمایندگی، وکیل، موکل، وکالت، انحلال.

نُبْدَةٌ

العُقُودُ التجاريَّةُ تُطلقُ الى العقود التي تُعقدُ بين التجارِ والشركاتِ التجاريَّةِ و يأخذُها الطرفينِ بنظرِ الاعتبارِ. و حقُّ العُمولِ من أحدِ العقودِ التجاريَّةِ التي تُعتبرُ من مصاديقِ المماثلةِ التجاريَّةِ. فلذلكِ على وفقِ مقتضى عقدِ حقِ العُمولِ، يبادرُ شخصٌ بتصرفاتٍ قانونيةٍ مِن قبلِ موكله و يأخذُ العوضَ منه و يعتبرُ هذا الشخصُ ممثلاً. قانونِ التجارةِ الايرانيِ في مادتهِ ٣٥٧ عرّفَ حقِ العُمولِ و قانونِ التجارةِ الفرنسيِ في مادتهِ ٩٤ يكونُ كذلكِ.

لذلكِ : القانونِ بلايعتبرُ شرطاً للمبادرةِ بحقِ العُمولِ و كل من يكونُ اهلاً لكي يكونُ تاجراً، يقدرُ ان يبادرُ بحقِ العُمولِ، في عقدِ حقِ العُمولِ كُلِّ من الامرِ و مباشرِ حقِ العُمولِ، لهمِ سَنقُوقِ فعلى وفقِ القانونِ يجبُ ان تراعى، ايضاً في قبالِ الاشخاصِ الاخرى توجدُ علاقاتُ خاصَّة، حقِ العُمولِ كسائرِ العقودِ يستفيدُ من قواعدِ العامه في العقودِ و العَقْدُ و الحَلُّ فيه تابعٌ للعقودِ. حقِ العُمولِ لم يقدرُ ان يستفيدُ من قالبِ الوكالةِ كظرفٍ مناسبٍ له. في عقدِ حقِ العُمولِ تجرى المعاملاتُ الفضوليَّة، تنفيذُ الامرِ هو الحَلُّ الرئيسيُّ لكي يُعيَّنَ النيابة و معاملةُ الشخصِ مع نفسه في حقِ العُمولِ بسببِ امنيتِ المعاملاتِ معتبرةٌ.

الكلماتُ الرئيسيةُ :

مباشرِ حقِ العُمولِ، الامرِ، المماثلةِ، الوكيلِ، الموكلِ، الوكالةِ، الانحلالِ.

تقدیم به پدر و مادر عزیزم
ایشان که به لطف پروردگار رهنمون من در زیستن شدند و استادانه
عشق به آموختن را در وجودم بنا نهادند.
آنان که وجودشان برایم همه عشق بود و وجودم برایشان همه رنج
توانشان رفت تا به توانایی رسم و مویشان سپید شد تا روسپید بمانم.
عزیزانم، خالصانه ترین سپاس ها تقدیم به وجود پر مهر شما تقدیم به
تلاشتان، صبرتان و گذشتتان
تقدیم به آغوش امن تان و چشمان همیشه نگران و منتظر تان برای
آینده فرزندی که تا عمر دارد مدیون شماست.

مقدمه	۱
طرح مسئله:	۱
بخش اول: قراردادهای تجاری	۵
فصل اول	۷
گفتار اول: مفهوم قراردادهای تجاری	۷
مبحث اول: انواع قراردادهای تجاری	۹
مبحث دوم: وجه تمایز قراردادهای تجاری و مدنی	۹
گفتار دوم: نمایندگی تجاری	۱۴
گفتار سوم: مفهوم حق العمل کاری	۱۶
مبحث اول: تعریف حق العمل کار	۱۷
مبحث دوم: تعریف آمر و حق العمل	۱۸
گفتار چهارم: حق العمل کاری در قلمرو قوانین	۱۸
گفتار پنجم: مطالعه تطبیقی	۱۹
فصل دوم: ماهیت حقوقی حق العمل کاری	۲۴
گفتار اول: اوصاف حقوقی وکالت	۲۵
الف: عقد وکالت متضمن تفویض نیابت است	۲۵
ب: وکالت اصلاً عقدی اذنی و فرعاً عهدی است	۲۶
ج: غیرمعموض بودن عقد وکالت	۲۸

گفتار دوم: اوصاف حقوقی قرارداد حق العمل کاری	۲۹
مبحث اول: با واسطه بودن قرارداد حق العمل کاری	۲۹
مبحث دوم: معاوضی بودن قرارداد حق العمل کاری	۳۱
مبحث سوم: حرفه‌ای بودن قرارداد حق العمل کاری	۳۳
مبحث چهارم: تجارتهی بودن قرارداد حق العمل کاری	۳۵
گفتار سوم: ارتباط حق العمل کاری با عقد وکالت	۳۶
گفتار چهارم: حق العمل کاری و سایر نمایندگیها	۳۹
مبحث اول: حق العمل کاری و دلالتی	۴۰
مبحث دوم: حق العمل کاری و قائم مقام تجارتهی	۴۲
مبحث سوم: حق العمل کاری با نمایندگی تجارتهی مستقیم	۴۴
مبحث چهارم: حق العمل کاری و قراردادهای توزیع کالا	۴۵
گفتار پنجم: معاملات فضولی در قرارداد حق العمل کاری	۴۸
مبحث اول: تجاوز حق العمل کار از حدود اختیارات	۵۰
مبحث دوم: معامله حق العمل کار به نام و به حساب خود	۵۱
مبحث سوم: معامله غیرقانونی حق العمل کار به نام و به حساب آمر	۵۳
گفتار ششم: مطالعه تطبیقی	۵۵
مبحث اول: ماهیت حق العمل کاری	۵۵
مبحث دوم: تمایز حق العمل کاری با نمایندگیها	۵۷
فصل سوم - موضوع قرارداد حق العمل کاری	۵۹

۵۹	گفتار اول - تجاری بودن اعمال در حق العمل کاری
۶۲	گفتار دوم: معلوم و معین بودن موضوع
۶۳	گفتار سوم: نمایندگی حق العمل کاری به نحو عام، خاص، مطلق
۶۶	گفتار چهارم: تعاقب حق العمل با خود
۶۹	گفتار پنجم: مطالعه تطبیقی
۷۱	فصل چهارم: انعقاد حق العمل کاری
۷۲	گفتار اول: قصد و رضای حق العمل کار و آمر
۷۴	گفتار دوم: اهلیت آمر و حق العمل کار
۷۶	گفتار سوم: معین بودن موضوع حق العمل کاری
۷۷	گفتار چهارم - مطالعه تطبیقی
۷۹	بخش دوم: آثار قرارداد حق العمل کاری
۸۰	طرح مسئله:
۸۰	فصل اول: حقوق و تعهدات حق العمل کار و آمر
۸۰	گفتار اول: حقوق حق العمل کار
۸۷	گفتار دوم: تعهدات حق العمل کار
۸۷	مبحث اول: انجام مورد حق العمل کاری و اجرای دستورات آمر
۹۱	مبحث دوم: دادن حساب زمان تصدی
۹۱	مبحث سوم: تعهدات ناشی از امانی بودن سمت حق العمل کار
۹۳	مبحث چهارم - ذینفع نبودن در معامله

۹۴	مبحث پنجم: اطلاع به آمر
۹۵	گفتار سوم: تعهدات آمر
۹۷	گفتار چهارم: مسئولیت حق العمل کار
۹۹	گفتار پنجم: مطالعه تطبیقی
۹۹	مبحث اول: تعهدات حق العمل کار
۱۰۱	مبحث دوم: مسئولیت حق العمل کار
۱۰۲	مبحث سوم: حقوق حق العمل کار
۱۰۴	مبحث چهارم: تعهدات آمر
۱۰۵	فصل دوم: روابط طرفین در قرارداد حق العمل کاری
۱۰۵	گفتار اول: رابطه آمر و حق العمل کار
۱۱۰	گفتار دوم: رابطه حق العمل کار و طرف قرارداد
۱۱۴	گفتار سوم: رابطه آمر با غیر
۱۱۴	گفتار چهارم: مطالعه تطبیقی
۱۱۷	بخش سوم: انحلال
۱۱۸	انحلال قرارداد حق العمل کاری
۱۱۸	فصل اول: انحلال ارادی
۱۱۸	گفتار اول: عزل حق عمل کار
۱۲۴	گفتار دوم: استعفاء حق عمل کار
۱۲۷	فصل دوم: انحلال غیر ارادی

۱۲۷	گفتار اول: از بین رفتن موضوع قرارداد حق العمل کاری
۱۲۸	گفتار دوم: انتضاء مدت حق العمل کاری
۱۲۹	گفتار سوم: جنون - فوت طرفین قرارداد
۱۳۱	گفتار چهارم: ورشکستگی آمر و حق العمل کار
۱۳۲	مبحث اول: ورشکستگی آمر
۱۳۵	مبحث دوم: ورشکستگی حق العمل کار
۱۳۶	فصل سوم: مطالعه تطبیقی
۱۳۷	گفتار اول: انحلال ارادی
۱۳۹	مبحث دوم: انحلال غیر ارادی
۱۴۱	نتیجه گیری
۱۵۰	منابع
۱۵۰	منابع فارسی
۱۵۲	مجلات

مقدمه

طرح مسئله:

رشد روزافزون معاملات و اعمال تجاری در میان تجار و سایر اشخاص، مستلزم ایجاد نهادهای مختلف حقوقی، جهت تسهیل و ترویج معاملات می‌باشد. و تجار در برقراری روابط تجاری خود نیاز به انعقاد قراردادهای تجاری دارند و در بعضی از این قراردادها نیازمند ارتباط تجاری بر اساس نمایندگی هستند. بنابراین قوانین تجاری کشورهای مختلف در زمینه این قراردادها، قوانین و مقررات خاص و معینی را تدوین نموده‌اند. بالطبع قانون تجارت ایران نیز ابتدا این قراردادها را مشخص نموده سپس شرایط و مقررات مخصوص به آنها را در مباحث خود گنجانده است.

حق العمل کاری یکی از قراردادهای تجاری است که برای تسهیل و ترویج معاملات مورد توجه بازرگانان است. چرا که تاجر می‌تواند از یک شهر یا کشور دیگری بخواهد از شهر یا کشور دیگری کالاهای خود را بفروشد و یا از آنجا کالایی را بخرد ولی با توجه به دوری مسافت اینکه او در آن منطقه، هیچ آشنایی و هیچ شهرتی ندارد، بنابراین نیاز به یک تاجر دیگری دارد که از شهرت خودش در منطقه و شهر خودش استفاده کند و برای تاجر غریبه، اموال او را بفروشد یا اموالی را برای او بخرد. بنابراین این دو تاجر، با همدیگر قرار داد حق العمل کاری منعقد می‌کنند تا تاجر که متیم آن منطقه مذکور است، به عنوان حق العمل کار و تاجر که اهل آن محل نیست، به عنوان آمر، طرفین این قرارداد قرار گیرند و بر اساس این قرارداد، وظایف فروش و خرید را انجام دهند.

قرارداد حق العمل کاری مانند دیگر قراردادها و عقود تابع قواعد عمومی قراردادها خواهد بود. به عبارت دیگر در زمینه انعقاد، انحلال و دیگر شرایط از این قواعد پیروی می‌کند و چنانچه قانون تجارت در مورد قرارداد حق العمل کاری در ارتباط با موضوعی ساکت باشد می‌توان با توجه به ماده ۳۵۸ ق.ت. از قواعد وکالت در حقوق مدنی همانطور که در حقوق فرانسه نیز وجود دارد، استفاده کرد.

بنابر این در این تحقیق ما بعد از اینکه تعریفی از حق العمل کاری به عنوان یکی از قراردادهای تجاری می‌پردازیم ارتباط آن را با وکالت و با سایر نمایندگی‌ها نیز بررسی خواهیم کرد و انعقاد انحلال آن و آثار آن نسبت به آمر و حق العمل کار نسبت به ثالث را نیز مورد بررسی قرار خواهیم داد.

سؤالات اصلی:

- ۱- آیا قرارداد حق العمل کاری مبتنی بر عقد وکالت است؟
- ۲- آیا ورشکستگی آمر و حق العمل کار موجب انحلال قرارداد حق العمل کاری می‌شود؟
- ۳- در تمیز بین قراردادهای تجاری و مدنی چه ضابطه‌ای حاکم است؟
- ۴- آیا حق العمل کار می‌تواند به نمایندگی از طرف آمر با خود معامله کند؟

فرضیه‌ها:

- ۱- با توجه به اوصاف وکالت و اوصاف حق العمل کاری قالب عقد وکالت ظرف مناسبی برای قرارداد حق العمل کاری محسوب نمی‌شود.